

MÜZİK VİDEOLARDA ANLATIM DİLİ VE TÜRKİYE'DE MÜZİK VİDEOLAR

Fethi KABA*

Walter Benjamin, 1936 yılında yazmış olduğu “Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağdaş Sanat Yapıtı” adlı makalesinde sanat yapıtının teknolojik gelişmeyle birlikte sürekli olarak değişime uğradığını belirtir. 19. yüzyılın sonlarında ve 20.yüzyılın başlarında gelişen mekanik yeniden üretim teknikleri ve daha sonraki teknolojik gelişmeler, sanat yapıtını öteden beri gelen “biriciklik” anlayışından yavaş yavaş çıkarmış ya da bu tanıma farklı bir anlam yüklemiş ve bir kitle sanatı haline getirmiştir. Özellikle de, fotoğraf ardından sinema, daha sonra televizyon ve bilgisayar gibi yeni teknolojilerin gelişimiyle sanat, kültür gibi toplumsal ve bireysel özerklikler bir küreselleşme sürecine girdi. Popüler kültür ve kitle sanatı kavramları giderek yaygınlaştı. Bunun doğal sonucu olarak da sanat (en azından kimi sanat), “pazarda alınıp satılan, pazarın kurallarına göre biçimlenen, yaşayan, ölen bir mal haline getirildi.”¹

18. yüzyıla kadar olan süreç içerisinde sanat, Aristoteles ile “zanaat” gibi görülmüş, gerekli değeri bulamamış, Kant ile de en yüksek değer olarak görülüp, yüceleştirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise bilim ve teknoloji ile sanat arasındaki ilişki sanatı değişik boyutlara taşımıştır. Bilim ve sanatın işbirliği Rönesans’da en belirgin yansımalarını gösterirken, bilim ve makinanın merkezileşmesi ilk zamanlar kültürel değerlerin çöküşü, toplumsal dokunun parçalanışı ve geleneklerin yıkılışı olarak görüldü. Ancak, 19. yüzyıl sonlarında gelişen yeniden üretim teknikleri, sanat ile kitleler arasındaki ilişkiyi değiştirerek, kültürel yaşamı biçimlendirmeye başlamıştır. Bu dönemde

* Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Canlandırma Sanatları Bölümü, Okutman.

¹ Korkmaz ALEMDAR, İrfan ERDOĞAN, **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994, s.134.

en önemli gelişme fotoğrafın bulunuşu ve foto-mekanik yeniden üretim kullanımını olmuştur. Bu gelişmeler sanat ve sanatçıya yeni anlamlar kazandırdı. Sanat yapıtının “biricikliği”ni etkileyerek, şimdi ve buradalığı ortadan kaldırdı, sanat yapıtının anlamını çoğaltarak bir çok anlama böldü. Teknik yolla yeniden üretim, sanat yapıtının çoğalmasını sağlayarak, kitlelere ulaşmasını olanaklı kıldı Böylelikle, teknoloji kitleler arası iletişimin merkezine yerleşti. Fotoğrafın tartışmaları sürerken, sinemanın gelişimi, ardından televizyonun keşfi hızlı bir süreçte gerçekleşti. Televizyon, hızlı gelişimi ile kitleler arası iletişimin en önemli aracı konumuna geldi. Sanatçılar da bu kitle iletişim sistemi ortasında kendilerini yeni arayışlar içinde buldular.

Televizyon, video ve bilgisayar teknolojisi, verilerinin sanatçıların yeni araçları konumuna gelmesi, televizyonun büyük kitlelere ulaşabilmesi, hem sanatçı için hem de ticari bir mal olarak görünen sanat yapıtı için yeni olanaklar sağladı. Televizyon aracılığıyla farklı kültürler birbirinin içine girerken, televizyonun bu etkinliği “mal”ını satmak isteyenler için de sınırsız olanaklar sundu. Diğer sanat dallarında olduğu gibi, bu olanaktan en fazla yararlanan bir sanat dalı da müzik oldu. Başlangıçta sadece çoğalan tv kanallarında zaman dolduran bir uğraşı ve bir olgu gibi görünen müzik video çalışmaları bir reklam aracı olma niteliğinden uzaklaşmadan estetik kaygılarla da hazırlanan bir alan oluşturdu.

Televizyon ilk yıllarda “aienizle beraber, hatta babannenizi bile yanınıza alarak izleyebileceğiniz muhteşem bir show² olarak kabul edilirken, bu masum show içinde sex, şiddet, romantizm, nihilizm vb. kavramlar giderek yerleşmeye başladı. Müzik videolarında da bu duygularla hazırlanan sanat yapıtının kolayca kitlelere ulaşımı ve onları etkilemesi sağlandı. Örneğin ABD’de, sadece müzik yayını yapan tv kanallarından MTV(Music Television) bu alandaki en büyük etkileşmeyi sağladı. 1960’larda soft-rock, 1970’lerde punk ve acid rock, 1980’lerde Heavy Metal ve New Wawe Rock, 1990’larda ise rap tarzı müzik

² Nicholas ZURBRUGG, Jameson’s Complaint: Video Art and The Intertextual ‘time-wall’, **Screen**,V:32, N:1 (Spring 1991), s.16.

kitlelerin yaşam tarzı ve ideolojileri oldu. Bu süreçte kitleler müzik videolardan etkilenip, onun yarattığı kültür içerisinde kendine yer aramaya başladı. Micheal Jackson'a benzetmek, onun gibi yürümek, giyinmek adeta kişisel bir hedef durumuna gelebiliyordu. Özellikle MTV, zaman içinde tüm dünyaya yayılarak bu alanda küreselleşme sınırlarını genişletti. Her kesimden insan, izlediği müzik videolarda kendine ait bir duyguyu bulabiliyordu.

Müzik video çalışmalarında temelde beş ana temayı gözlemlemek mümkündür.³

1- Romantik:

Bir hikaye vardır.

Sevgiliyi kaybetme ve tekrar kavuşma,

Kişiyi olumlu yönde etkileyen anne ve baba,

2- Toplumsal İçerik (sosyo-psikolojik):

Değişken faktörler

Kendi bağımsızlığı için ve kendini bulmaya çalışan ve bunun için mücadele eden kişilik. Aşk ise sürekli şüpheyle yaklaşılan bir durum.

Anne, baba ve toplumun diğer saygın büyükleri ile olan kültürel ilişki.

3- Nihilist:

Hikaye karşıtı, eylemsel

Sadizm, mosahizm

Erkek merkezli çift cinsiyetlik

Nihilizm, anarşi ve şiddet

4- Klasik:

Bir hikaye vardır.

Keskin erkek bakışları

Asıl merkez erkek, kadın ise bir nesnedir.

³ E. Ann KAPLAN, **Rocking Around The Clock**, New York: Routledge, 1987, s.55.

5-Postmodernist:

Kolaj, düzensiz sıralanmış görüntüler.
Oedipal durum ile alay etmek, oynamak
Otoritenin ne yanında ne de karşısında.

Genelde bu beş türden oluşan müzik videolarda, bazen sözle bütünleşen, bazen de sözleri ayırışan görüntüler, kitlelerin edinimlerini de etkileyerek insanların yeni kültürleri almasını, kendi kültürlerine sahip çıkmasını ya da tamamen onu terketmesini bile sağlayacak güce ulaştı.

Türkiye’de de bu etkileşim hepimizin gözlemlediği gibi oldukça etkili olabilmektedir. Film sanatının ilk dönemlerinde ünlü sanatçıların yaptıkları plakları tanıtmak amacıyla çekilen filmler belki de en masumane reklam metinleriydiler. Yalnızca Devlet televizyonlarının bulunduğu dönemde müzik video kavramı henüz yoktu. Sanatçılar, ya bir konser salonunda ya da bir parkta çiçeklerin arasında (ki bunlarda bir müzik video çalışması olarak kabul edilebilir) çekime alınıyor daha sonra da gösteriliyordu. Genel olarak bir öykü, bir ideoloji ve de bir estetik kaygı olmaksızın oluşturulan bu çalışmalar program zamanlarını doldurmak amacıyla hazırlanmaktaydı. Ancak, tv kanallarının giderek yaygınlaşması ve uydu yayınları sayesinde dış ülkelerle (diğer kültürlerle) olan bağlantıların artması sonunda oluşan rekabet ortamı, müzik video konusunda büyük atılımların gerçekleşmesini sağladı. Yaptıkları müziği kitlelere ulaştırmak (satmak) isteyenler müzik video yapmak, en iyisi ve en ilginçini yapmak yarışına girdiler, çekimler için dış ülkelere gittiler ve azımsanmayacak harcamalar yaptılar. Çünkü müzik videosuz “mal”larını satamayacaklarını, kitleleri etkileyemeyeceklerini anladılar. Bu amaçla her türden müzik video çalışmaları hız kazandı. Bu yolla kültür, moda, sex vb. birçok şeyi değiştirme gücüne sahip olundu. Birkaç yıl öncesine kadar sözü bile edilemeyen lezbiyenlik, homoseksüellik, maçoçluk gibi kavramlar bile, müzik videolar sayesinde günlük yaşamımızın yadsınamaz bir parçası haline geliverdi. Örneğin; Günümüz sanatçılarından Emel’in “aşk” teması üzerine kurulu bir şarkısının müzik videosu’nda, iki kadın’ın görüntülenmesi, lezbiyenlik kavramını ön plana çıkarmıştır. Bu çalışma

başlarda tepki olsa da zaman içerisinde benimsenmiş gibi görünmektedir.

Günlük yaşamımızda bizi çevreleyen iletiler dünyasında, ilk başlarda edinimlerimizden dolayı tepkiyle karşıladığımız bu değerler, giderek yoğunlaşan bir “medya” dünyasından kitlelere verilmeye devam etmiş ve yaşamımızda alıştığımız kavramlar oluvermişlerdir. Medya’nın bu gücü “sanat yapıtı” kavramını da kendi kurallarına göre belirlemesine kadar varmıştır. Birden ortaya çıkan, listelerin üst sıralarına kadar yükseltelen müzik yapıtları, starlaştırılan “sanatçı”lar, ister istemez çevremizi saran medya tarafından bize sağnak şeklinde sunulmaktadır. Böyle bir ortamda Türkiye’de sanat konusunda yeterli bilgilerle beslenmeyen insanımıza medya “işte bu sanattır, bu da sanatçıdır” dediğinde elbetteki, sanat ve sanatçı kavramları, bilgilendirilmemiş izleyicide, sunulan biçimde yerleşir. Ancak, sanatı ve sanatçıyı kendi değerlerimizle örtüşmediği zaman kabullenmemiz zorlanır. Bunun nedeni ise, yaşadığımız toplumun geçmişten gelen kültür değerleridir. Televizyon her ne kadar en etkin kitle iletişim aracı sayılsa da onun da sunduğu dünya “çoğunluğun kabul edebileceği bir düzlemde etki eder”⁴. Dolayısıyla lezbiyenlik, homoseksüellik, şiddet v.b. içerikli yapıtlar toplumca değerlendirilir, kendi kültürel geçmişine göre anlamlandırılır. Çünkü, “kitle iletişimi ile bu iletişime katılan çağdaş insan arasındaki ilişkiyi kuran asıl etmen, kitle iletişiminin kendisine ait öğelerden çok, kitle iletişiminin bu yanını da biçimlendiren belirli bir toplumsal yaşam uslubunun belirli bir tarih diliminin çeşitli olanak ve kısıtlamaları açısından görece bir geçerlilik taşıyıp taşıyamaması olmaktadır”.⁵ Özellikle de Türkiye’de bu etkileşimin boyutları oldukça belirgin yaşanmış ve yaşanmaktadır.

Türk Toplumunun kendi kültür ağından kurtulup, diğer kültürlerden de etkilenmesi, kadın-erkek ilişkilerinin tabu olarak kaldığı

⁴ Jean-Marie CHARON, **Medya Dünyası**, Çev.Oya Tatlıpınar, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1992, s. 189.

⁵ Ünsal OSKAY, **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, Ankara: Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 495, 1982, s. 340.

bir ortamda kendi cinsel tercihlerini belirtebilmesi pek mümkün değildir. Sözelimi toplum içindeki “erkek”, toplumun kültürel yapısından dolayı, evini koruyan, ailesine sahip çıkan, sert bir tip olarak kabul edilir. Erkek olan birey, bastırılmış duyguları olsa bile bunu açıkça ifade edemez, gerektiğinde ise “en erkek” kendisi olur. Dolayısıyla toplumun çok az bir kesimine hitap edebilen saptırılmış cinsellik konuları gerek müzik videolarda gerekse sinema filmlerinde sıkça işlense de, toplumun büyük çoğunluğunca kabul edilmemektedir, kimi psiko-kültürel nedenlerle edilememektedir. Türk Toplumunun bu kültürel yapısı içerisinde gerçekleştirilenler, ilgi uyandırmasa bile beğeniler açığa çıkamamaktadır. Çünkü, Türk Toplumunun hem geleneksel, hem de güncel yaşamından uzak kalmaktadır. Beklentileri farklı olan böyle bir toplumda da bu tür konular her ne kadar ilginçlik adına yapılsa da kültür değerlerinden bir parça taşımadıkça, sadece belli bir kesim tarafından değerlendirilecektir.

Müzik videoların toplum kültürüne etkisi ve toplum kültürünün temel yapısı, gerçekleştirilen yapımların evrensel boyutlarının da ele alınmasını gündeme getirmiştir, getirmektedir. Örneğin Türkiye’de MTV’de olmasından dolayı, içinde Türk Toplumunun tepkisine neden olabilecek imgelerin kullanımı toplum tarafından o müzik video’nun reddedilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, evrensellik boyutlarının kendi kültür yapısının dışında oluşturulmaya çalışılması, gerçekleştirilen yapıyı evrenselleştirmemiş, kendi kültürüne yabancılaştırılmıştır. Bu nedenle, müzik video ister ticari, isterse de estetik kaygılarla gerçekleştirilecek olsun, içinde bulunduğu toplumun kültür değerleriyle ters düşmeden, o toplumun yansıması olarak gerçekleştirilmeli ki evrenselliğe ulaşsın aksi halde ortaya çıkan yapımlar ya ideasız olacak ya da bir taklitten öte gidemeyecektir. Fakat bu gelişmeye, gerçekleri ortaya koymaya ya da insanlarımızı bilgili insan, bilge insan yapmaya engel olmamalıdır. Bunun için önce, müzik videoları yapanların kendilerinin ciddi bir şekilde eğitilmesi ve toplum önüne geçebilecek bir bilince ulaşması gerekir.

KAYNAKÇA

ALEMDAR Korkmaz, ERDOĞAN İrfan. **Popüler Kültür ve İletişim**, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994)

BENJAMİN Walter. Pasajlar, Çev. Ahmet CEMal, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995)

CHARON, Jean Marie. **Medya Dünyası**, Çev. Oya Tatlıpınar, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1992).

KAPLAN, E. Ann. **Rocking Around The Clock**, (New York: Routledge, 1987)

OSKAY, Ünsal. **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 495, 1982)

SOFUOĞLU, Hikmet. **Postmodern Eğretileme Aracı Olarak Bilgisayar**, (Eskişehir; Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, 1993)

ZURBRUGG, Nicholas. Jameson's Complaint: Video Art and The Intertextual'time wall' **Screen**, V:32, N: 1, (New York :Spring 1991)